

Oslo, 25. november 2016

Uttalelse fra Bispemøtet i Den norske kirke

Arven fra Luther og det jødiske folk

Markeringen av 500 års-jubileet for reformasjonen i 2017 gir oss anledning til å fornye det som er av varig verdi i forståelsen av evangeliet og kirkens samfunnsoppdrag. Men det krever også kritisk oppgjør med elementer i arven fra Luther, og det gjelder særlig forholdet til jødene.

På 1520-tallet skrev Luther forsonlig om jødene, at de er av Kristi folk og våre brødre. I skriftet *Jesus Kristus: en jøde av fødsel* (1523) ville han vise dem at Jesus er deres Messias, og gikk til angrep på pavekirkens behandling av dem "som om de var hunder og ikke mennesker". Noen år senere kom han imidlertid selv med krasse utfall mot jødene. Luther var nok skuffet over at de ikke vendte seg til troen på Jesus, men det er neppe hele forklaringen.

I sin fortolkning av Bibelen tok Luther som utgangspunkt at det er en grunnleggende kontrast mellom det kristne og det jødiske. Luther var lite opptatt av jødene som folk og hadde liten kjennskap til jødisk tradisjon. Derimot tok han opp antijødiske tradisjoner fra oldkirken og middelalderen som la vekt på denne kontrasten og skjov jødene ut i mørket, nærmest som et ikke-folk.

I skriftet *Om jødene og deres løgner* (1543) gav Luther denne arven rom. Jødene står under Guds vrede og er djevelens barn, hevngjerrige og morderiske. Deres skoler og synagoger bør derfor brennes, deres hus rives, de bør fratras sine skrifter, forbys å drive undervisning og plasseres i leirer.

På en annen måte enn oldkirkens og middelalderens antijødiske teologer kom Luthers skrifter til å bli brukt som begrunnelse for antisemittiske holdninger i nyere tid. Det nådde et høydepunkt under nazismen på 1930- og 40-tallet. Da ble sitater fra Luther brukt i antisemittisk propaganda, og det skjedde også i Norge. Ett forhold er at den tyske okkupasjonsmakt oversatte og spredte skriftet *Om jødene og deres løgner*. Like viktig for oss er det at enkelte norske teologer på slutten av 30-tallet skrev mot jødene og direkte eller indirekte støttet tysk antisemittisme.

I november 1942 protesterte den felleskirkelige ledelsen i vårt land mot nazistenes behandling av jødene og formante myndighetene: "Stans jødeforfølgelsen og stopp det rasehat som gjennom pressen spredes i vårt land." Protesten kom imidlertid for sent til å forhindre deportasjonen av norske jøder til Auschwitz seksten dager senere, og understreker på nytt nødvendigheten av årvåkenhet og handling i tide.

Oppgjør med antijødiske og antisemittiske holdninger er en varig utfordring for kirke og samfunn. I reformasjonsåret 2017 må vi som kirke ta tydelig avstand fra den antijudaisme som Luther etterlot seg. Det gjelder også den kirkelige antisemittisme som har brakt usigelige lidelser over det jødiske folk og fortsatt kaster mørke skygger over forholdet mellom kristne og jøder.

For oss er det vesentlig at Jesus og disiplene ikke bare selv var jøder, men også identifiserte seg med sitt folk og dets tradisjoner, og de så kontinuitet i Guds løfter for dette folk og alle folkeslag. Dette gir oss som kristne en særskilt tilknytning til det jødiske folk. Et oppgjør med den antijødiske arven fra Luther i reformasjonsåret 2017 gir oss en mulighet til å fornye den positive respekten og ærbødigheten for det jødiske folk og jødisk tradisjon. I dag uttrykker vi derfor også vår takknemlighet for kontakten og samarbeidet med Det Mosaiske Trossamfunn i vårt land.

kirken.no/bm